

Міністерство освіти і науки України
**НАЦІОНАЛЬНИЙ ЕКОЛОГО-НАТУРАЛІСТИЧНИЙ
ЦЕНТР УЧНІВСЬКОЇ МОЛОДІ**

04074. Київ, Вишгородська, 19 Тел. 430-02-60, 430-43-90 e-mail: nenc@nenc.gov.ua

«10» травня 2017 р. №
На № _____ від _____

**АНАЛІЗ РОБОТИ НА НАВЧАЛЬНО - ДОСЛІДНИХ ЗЕМЕЛЬНИХ
ДІЛЯНКАХ, ОБ'ЄКТАХ ЗАХИЩЕНОГО ҐРУНТУ, УЧНІВСЬКИХ
КРОЛЕФЕРМАХ, ПТАХОФЕРМАХ, ПАСІКАХ**
(за результатами річних звітів обласних еколого-натуралістичних центрів
(станцій юних натуралістів) за 2016 р.)

За загальною редакцією директора НЕНЦ МОН України, доктора педагогічних наук, професора, академіка Академії вищої освіти України В.В. Вербицького

Матеріал підготували:

Климчук Василь Васильович – директор Хмельницького обласного еколого-натуралістичного центру.

1. Робота на учнівських навчально-дослідних земельних ділянках

Однією з найбільш поширених та ефективних форм підготовки шкільної молоді України до практичної роботи в сільському господарстві є залучення їх до дослідницької роботи на учнівських навчально-дослідних земельних ділянках (УНДЗД). Саме тому навчальне дослідництво має бути сьогодні актуальним для суспільства, мати елементи новизни, бути об'єктивним і достовірним.

Робота на УНДЗД загальноосвітніх і позашкільних навчальних закладів освіти України у 2016 році була спрямована на вивчення агротехніки вирощування сільськогосподарських культур, набуття умінь і навичок вирощування овочевих, польових, квітково-декоративних рослин та вирощування екологічно чистої продукції.

Через відсутність повної інформації (надана інформація з 15 областей) немає можливості зробити об'єктивний аналіз забезпеченості навчальних закладів України УНДЗД та відповідності їх Положенню про УНДЗД.

Відповідно до інформації зі звітів від областей в Україні зменшується кількість УНДЗД - це пов'язано з процесом оптимізації шкіл у сільській місцевості.

Варто відмітити роботу на УНДЗД закладів освіти Дніпропетровської області. В 2016 році за статистичними даними в області працювало шкіл 934, з них 448 мають УНДЗД, з них відповідає Положенню – 77.

У області також спостерігається тенденція до заміни польового та овочевого відділків УНДЗД на квітково-декоративний, дендропарк або сад. Це пояснюється різними причинами: обмеженням водопостачання влітку при температурі повітря до 40⁰С, звільненням багатьох учнів від роботи на НДЗД за станом здоров'я, відсутністю малогабаритної техніки, відсутністю оплати вчителю за роботу на УНДЗД тощо

Зразкові УНДЗД мають позашкільні навчальні заклади еколого-натуралістичного напрямку мм. Кривого Рогу, Кам'янського, Дніпровського району, КЗО «ОЕНЦДУМ», де проводять необхідну організаційну та науково-дослідницьку роботу з дітьми за завданням вчених Дніпропетровського державного аграрно-економічного університету (далі - ДДАЕУ), Дніпропетровського національного університету ім. Олеся Гончара (далі - ДНУ), ботанічного саду ДНУ, Українського державного хіміко-технологічного університету (УДХТУ), Інституту зернового господарства НААН України та інших наукових установ. Завдяки співпраці з вченими поновлюються тематики дослідницької роботи юннатів за сільськогосподарським напрямком. Вчені

вищих навчальних закладів постійно запрошуються для участі в семінарах, масових заходах, для консультацій по проведенню досліджень тощо. Продовжується співпраця з інформаційно-дорадчою дільницею Фрунзенського міжрайонного управління водного господарства, завдяки чому учні мають змогу знайомитися з вирощуванням овочевих, плодкових та ягідних культур на крапельному зрошенні.

Заслужує на увагу організація роботи на УНДЗД у Павлоградському районі, зокрема «Булахівській ЗОШ I-III ступенів», «В'язівській ЗОШ I-III ступенів», «Богуславській ЗОШ I-III ступенів», «Богданівській ЗОШ I-III ступенів», «Новоруській ЗОШ I-II ступенів». На належному науковому і методичному рівні проводиться дослідницька робота на УНДЗД у «Межиріцькій НВК», «Новодачинській ЗОШ I-III ступенів», «Троїцькій ЗОШ I-III ступенів», «Вербківській ЗОШ I-III ступенів», «Богданівській ЗОШ I-II ступенів». Тут дотримана методика проведення польових дослідів: сплановані сівозміни, виділені варіанти і повторності, на етикетках вказана тематика дослідів. В районі закладено 70 дослідів, у тому числі в 11 школах району дослідницька робота на УНДЗД проводиться за завданням вчених Дніпропетровського державного аграрно-економічного університету, кандидата сільськогосподарських наук, доцента кафедри рослинництва Котченко М.Н., за завданням кандидата с/г наук Харківського інституту насінництва Авраменка С.В., 2 дослідів за завданням товариства «Шторм».

В Верхньодніпровському районі 8 шкіл мають УНДЗД. Відповідають Положенню ділянки у Новомиколаївській СЗОШ I-III ступенів №1, Новомиколаївській СЗОШ I-III ступенів №2; Верховцевському НВК, СЗОШ I-III ступенів №1, Верховцевській СЗОШ I-III ступенів №2.

Серед позашкільних профільних закладів освіти УНДЗД мають 11 закладів (загальна площа - 7,464 га):

Тенденція зменшення УНДЗД та їх площі, продовжується і у Житомирській області, причому, досить швидкими темпами. Слід зазначити, що тут кількість УНДЗД при міських школах стабільна. Як і в минулому році їх залишилося 27, тоді як в сільській місцевості при закладах освіти з 259 УНДЗД залишилося 233.

На Житомирщині УНДЗД є тільки в 19 районах та містах області. Найбільша кількість ділянок в Житомирському (29), Попільнянському (25), Романівському (12), Чуднівському (21), Черняхівському (20), Пулинському (19), Андрушівському (18), Хорошівському та Баранівському по 16. Жодна з них не відповідає Положенню про НДЗД.

Найкраще організована робота на УНДЗД в Романівській та Миропільській гімназіях, Романівському ліцеї, Миропільській ЗОШ I-III ступенів №2,

Гордіївській ЗОШ I-III ступенів, Старочуднівськогугтянській, Хижинецькій ЗОШ I-II ступенів Романівського району. Активно працюють трудові загони Хижинецької та Гордіївської ЗОШ I-III ступенів. Тут на високому науковому рівні закладаються досліди з польовими культурами, результати досліджень представляються на обласні етапи всеукраїнських конкурсів і акцій, налагоджена співпраця з місцевими аграрними господарствами.

У Хорошівському районі Житомирської області функціонує 16 УНДЗД, з яких лише 8 відповідають Положенню.

В школах Черняхівського району Житомирської області вже більше десяти років успішно використовується рейтингова система оцінки стану УНДЗД. З 24 загальноосвітніх закладів району – 20 мають УНДЗД. Всі вони знаходяться в задовільному стані.

На високому рівні у цьому районі організована дослідницька робота на УНДЗД Троковицького природничо-екологічного ліцею, Видиборського ліцею інформаційних технологій, Вільської, Новописької, Андріївської ЗОШ I-III ступенів; Осницької, Дівочківської, Некрашівської ЗОШ I-II ступенів, Селянщинського спортивного ліцею, Черняхівської гімназії. Дослідницькі роботи учнів вищезазначених навчальних закладів здобули перемогу в районному конкурсі «Барви Полісся» і були відзначені на обласних етапах всеукраїнських акцій «Дослідницький марафон» та «Плекаємо сад».

У Пулинському районі Житомирської області функціонує 20 загальноосвітніх шкіл, в 19 з них є УНДЗД. Найкраще організована робота на УНДЗД у Вацлавпільській гімназії, Пулиногутській, Очеретянській, Староолександрівській, Старомайданській ЗОШ I-II ступенів та Великолугівській, Мартинівській ЗОШ I-III ступенів. Учні цих шкіл проводять багато дослідів, що передбачені програмою курсу біології та поза програмою, але які мають практичне значення. Тільки за останній рік було закладено та проведено більше 30 дослідів у відкритому ґрунті.

У Житомирському районі 36 загальноосвітніх навчальних закладів, з них 29 мають УНДЗД (загальна площа – 10,89 га). Жодна з шкільних ділянок не відповідає Положенню через відсутність зоолого-тваринницьких, дендрологічних та генетико-селекційних відділків. Всі ділянки паспортизовані та мають акти на право власності на землю. Загальноосвітні заклади області не повністю забезпечені сільськогосподарським інвентарем, відсутня також малогабаритна сільськогосподарська техніка. Насіння, добрива, сільськогосподарський інвентар купуються на кошти батьків і на кошти від продажу продукції з господарських відділків УНДЗД.

На УНДЗД Житомирського району систематично проводиться дослідницька робота. Протягом року школярами було закладено близько 25 дослідів з сільськогосподарськими культурами

В області діє 6 позашкільних закладів еколого-натуралістичного спрямування. УНДЗД мають тільки два з них: Житомирський обласний центр еколого-натуралістичної творчості учнівської молоді та Центр позашкільної освіти ім. О. Разумкова м. Бердичева. Ці ділянки мають акти на землекористування. УНДЗД Центру позашкільної освіти ім. О. Разумкова (відділення еколого-натуралістичного напрямку) повністю відповідає Положенню. При Житомирській, Радомишльській і Чуднівській райСЮН ділянки відсутні; в м. Коростені, де знаходиться Центр позашкільної освіти, заборонена робота у відкритому ґрунті (район належить до Чорнобильської зони).

У Закарпатській області працює 5 позашкільних закладів еколого-натуралістичного спрямування, з них 2 мають УНДЗД (Закарпатський обласний еколого-натуралістичний центр учнівської молоді, Хустська райСЮН) Ділянка ЗОЕНЦ не повністю відповідає Положенню.

У дендрологічному відділку ЗОЕНЦ створена колекція рідкісних, реліктових та екзотичних деревних та кущових порід.

Оскільки при Тячівському та Виноградівському райЕНЦ відсутні УНДЗД, роботу гуртків «Знавці лікарських рослин», «Лікарські рослини» тощо організовано на базі загальноосвітніх шкіл відповідних районів, де є типові УНДЗД. Таким чином, юннатами Тячівського райЕНЦ протягом року мають змогу проводитись дослідницькі роботи.

У 2016 році в Запорізькій області діяло 118 УНДЗД, 32 з них відповідають Положенню.

Протягом року на високому рівні була організована робота на УНДЗД Андріївської ЗОШ Бердянського району; Антонівської ЗОШ, Любимівської ЗОШ, Кіровської ЗОШ Вільнянського району; Василівської ЗОШ № 1 Василівського району; Зеленогаївської ЗОШ, Веселівської ЗОШ № 2 Веселівського району; Григорівського НВК Запорізького району; Водянської ЗОШ Кам'яно-Дніпровського району; Долинської ЗОШ, Вознесенської гімназії «Орієнтир», Костянтинівського ліцею «Ерудит» Мелітопольського району; Вербівської ЗОШ Пологівського району; Мануйлівської ЗОШ Приморського району; Приазовської ЗОШ № 2, Нововасилівського НВК «Гармонія» Приазовського району; Нестерянської ЗОШ, Новояковлівської ЗОШ Оріхівського району; Тернуватської ЗОШ Новомиколаївського району; Просторівської ЗОШ, Чернігівської СШ «Надія» Чернігівського району, де керівники гуртків, вчителі біології, враховуючи методичні поради вчених та

спеціалістів-аграріїв, проводять необхідну організаційну та науково-дослідницьку роботу з дітьми.

В Запорізькій області також варто відмітити роботу на УНДЗД 5 позашкільних навчальних закладів освіти еколого-натуралістичного профілю: обласного ЦЕНТУМ, Мелітопольського ЦЕНТУМ, ЦДЮТ м. Токмака, Бердянської СЮН, Запорізького міського дитячого ботанічного саду. Всі ділянки в закладах відповідають Положенню про них, крім УНДЗД еколого-натуралістичного відділу ЦДЮТ м. Токмака. На належному науковому і методичному рівні проводиться дослідницька робота за завданнями вчених провідних науково-дослідницьких установ та профільних вищих навчальних закладів. Вони є експериментальними майданчиками та координаційно - методичними центрами з організації експериментально -дослідницької роботи в галузі біології, екології та сільського господарства.

Заслуговує на увагу УНДЗД Запорізького обласного центру еколого-натуралістичної творчості учнівської молоді де протягом 2016 року на генетико-селекційному відділку УНДЗД була подовжена сумісна експериментально-дослідницька робота вихованців гуртків Центру зі студентами Запорізького Національного університету під керівництвом та за завданням доктора біологічних наук, професора, завідуючого кафедри ботаніки і генетики рослин ЗНУ – Ляха Віктора Олексійовича: гуртківці закладу за завданнями науковців провели близько 10 дослідів:

На УНДЗД Бердянської СЮН юннати закладали 14 дослідів, а еколого-натуралістичного відділу ЦДЮТ м. Токмака -5.

Різноманітна тематика дослідів на УНДЗД загальноосвітніх навчальних закладів Запорізької області. Юні дослідники провели 7 актуальних для місцевості дослідів з озимою пшеницею кукурудзою, огірками та квітково-декоративними рослинами.

Заслуговує на увагу робота на НДЗД закладів освіти Кіровоградщини У 2016 році в області працювало 527 УНДЗД, (54 відповідають Положенню про УНДЗД) загальною площею 166,06 га. Найкраще дослідницька робота учнів організована і проводиться на УНДЗД закладів освіти Долинського, Олександрівського, Олександрійського, Новомиргородського районів, Світловодської міської СЮН та комунального закладу «Кіровоградський обласний центр еколого-натуралістичної творчості учнівської молоді».

УНДЗД Кіровоградського ОЦЕНТУМ відповідає Положенню. Вона займає 2 га площі. Відповідно до Положення має всі відділи.

УНДЗД БДЮТ Олександрійської міської ради є базою для проведення навчальних та практичних завдань, передбачених програмою з природознавства, біології та трудового навчання, саме тут формуються навички

та вміння організації позакласної, дослідницької, природоохоронної роботи. Під час практичних занять вихованцями БДЮТ були закладені 4 досліди.

Юним дослідниками Світловодської станції юних натуралістів було проведено 9 дослідів.

Аналізуючи кількість УНДЗД в освітніх закладах Одеської області слід відмітити тенденцію їх незначного зменшення у зв'язку із створенням об'єднаних територіальних громад в районах, відсутністю належного фінансування, реорганізацією освітніх закладів. Крім того, високий відсоток діючих УНДЗД в загальноосвітніх і позашкільних закладах області не відповідає Положенню про УНДЗД загальноосвітніх шкіл та позашкільних навчально-виховних закладів.

За статистичними даними при закладах освіти та позашкільних навчальних закладах області в 2016 році функціонувало **52** УНДЗД (в 2015 році - 53), з них 18 - відповідають Положенню про них.. Еколого-натуралістичним центрам та відділам належить лише 5 УНДЗД.

Майже всі УНДЗД Одещини використовуються для вирощування квітково-декоративних та дендрологічних культур. Закладка овочевої і польової сівозміни в навчальних закладах залишається проблематичною у зв'язку з відсутністю наявної площі та актів на землекористування, вільного земельного фонду, малокомплектності шкіл, тощо.

У деяких навчальних закладах Одеської області учні під керівництвом досвідчених педагогів працюють над створенням аграрних проектів розвитку УНДЗД, оволодівають сучасними екологічно безпечними технологіями вирощування сільськогосподарських культур, впроваджують результати досліджень в практику сільськогосподарського виробництва, створюють колекційні фонди посадкового та насінневого матеріалу, беруть участь в обласних та всеукраїнських масових заходах експериментально-дослідницького характеру. Дослідницька робота в еколого-натуралістичному відділі Центру проводиться за принципами екологічного землеробства.

Слід відмітити роботи на УНДЗД Ізмаїльської міської станції юних натуралістів, Ренійської станції юних натуралістів та Подільської міської станції юних натуралістів Одещини. УНДЗД цих станцій - це спеціально організовані зелені лабораторії для проведення навчальних та практичних занять, передбачених програмами з природознавства, біології, трудового навчання.

Важливою складовою позакласної та позашкільної біологічної освіти у Рівненській області є залучення школярів до роботи на УНДЗД. У 2016 році в області працювало 215 УНДЗД, з них Положенню відповідає - 125.

Протягом минулого року на УНДЗД області проведено 1025 дослідів та експериментів за рекомендаціями вчених, наукових установ і спеціалістів місцевих господарств.

Дослідництво стало невід'ємною частиною навчально-виховного процесу у загальноосвітніх та позашкільних навчальних закладах Березнівського, Гощанського, Дубенського, Демидівського, Здолбунівського, Костопільського, Острозького, Радивилівського, Рівненського, Рокитнівського, Сарненського, Млинівського районів Рівненщини.

У загальноосвітніх навчальних закладах Сумської області в 2016 році функціонувало 339 УНДЗД, з них – 92 відповідають Положенню про УНДЗД. Їх загальна площа становить 142 га. У позашкільних навчальних закладах області – 10 УНДЗД, з яких 7 відповідають Положенню.

У Білопільському районному у ЦДЮТ дослідницькі роботи виконуються за напрямками: овочеві рослини. За даним напрямком юннатами було проведено близько 10 дослідів.

На Ямпільській районній станції юних натуралістів Сумської області дослідницька робота проводилася у тісній співпраці з кафедрою природничих наук Глухівського національного педагогічного університету імені О.Довженка, Інститутом картоплярства НААН України, інститутом луб'яних культур та фітофармацевтичної сировини Національної Академії аграрних наук України, Національного ботанічного саду ім. М.М.Гришка. У 2016 році за завданням науковців проведено 5 дослідів.

Проведення дослідницької роботи у навчальних закладах відбувається у співпраці з фахівцями Сумського національного аграрного університету, ботанічного саду Сумського державного педагогічного університету ім. А.С.Макаренка, ботанічного саду ім. акад. О.В. Фоміна Київського національного університету ім. Т.Г.Шевченка тощо.

У 2016 році школярами області виконано 8 дослідницьких робіт за завданням науковців із садівництва.

Заслуговує на увагу організація дослідницької роботи в освітніх закладах Тернопільської області. Так у Зборівському районі діє 20 УНДЗД. Юннати закладу навчаються і працюють на УНДЗД за різними напрямками, поповнюють свої знання та вміння по догляду за с/г культурами. Гуртківці випробовують нові сорти та гібриди овочевих, польових, плодкових культур, вивчають строки посіву насіння, розсадний і безрозсадний способи вирощування овочевих культур, вплив обробки насіння стимуляторами росту, знайомляться з агротехнікою вирощування сільськогосподарських культур.

Також на високому рівні дослідницька робота проводилась на УНДЗД освітніх закладів Бережанського, Борщівського, Чортківського, Шумського,

Підволочиського, Терехівського районів, де школярі під керівництвом досвідчених педагогів працювали над створенням проектів, оволодівали сучасними екологічно безпечними технологіями вирощування сільськогосподарських культур, впроваджували результати досліджень у практику сільськогосподарського виробництва, створювали колекційні фонди посадкового та насінневого матеріалу

Важливе місце в реалізації додаткової освіти та виконання практичної сторони програми відводиться роботі на УНДЗД. В 16-ти ЗОШ Підгаєцького району діють УНДЗД, 10 із них відповідають Положенню. Організація дослідницької роботи здійснюється за відповідним планом.

В Херсонській області у позашкільних навчальних закладах еколого-натуралістичного спрямування функціонує 5 УНДЗД, загальною площею 0,89 га; 1 УНДЗД, площею 0,5 га у комплексному позашкільному закладі Нижньосірогозького району; 154 УНДЗД у загальноосвітніх навчальних закладах загальною площею 150,13 га.

Тут відповідають Положенню про УНДЗД ПНЗ та ЗНЗ тільки ділянка Новозбур'ївської ЗОШ І-ІІІ ступенів №1 Голопристанського району.

Навчальні заклади Хмельниччини нараховують 518 УНДЗД, загальною площею 575,491 га.

Характеризуючи кількість УНДЗД в загальноосвітніх закладах Хмельницької області слід зазначити, що в районах спостерігаються тенденції їх незначного зменшення. Невелика кількість діючих УНДЗД в загальноосвітніх і позашкільних закладах області не відповідають Положенню про УНДЗД.

Юннати закладів освіти Хмельниччини підтримують тісні зв'язки з науково-дослідними закладами (Кам'янець-Подільською аграрною академією, Самчиківською науково-дослідною станцією), вченими області, квітникарями-любителями та городниками. Школярами протягом року було закладено близько 50 дослідів у відкритому ґрунті.

Під час практичних та лабораторних робіт у відкритому ґрунті школярі області знайомляться з різними способами розмноження квітково-декоративних рослин, видовою різноманітністю рослин для зовнішнього озеленення, агротехнікою та біологічними особливостями оранжерейних рослин, створюють плани-схеми зовнішнього озеленення території закладу, закладають за ними клумби, рокарій, сад каменів, альпійську гірку, бардюрні клумби, масиви, одиночні композиції з квітково-декоративних рослин.

Одним із пріоритетних напрямків роботи Вінницької обласної СЮН є експериментально-дослідницька робота на УНДЗД. Педагоги закладу спрямовували роботу на виявлення та підтримку талановитої молоді, що показала здібності до пошуково-пізнавальної та дослідницької роботи в рамках

Міжнародних, Всеукраїнських проектах, програмах, конкурсах та підвищення результативності їх пізнавальної та творчої діяльності. В галузі овочівництва проведено дослідницьку роботу «Вирощування екологічно чистої картоплі сорту Ажур та Серпано».

2. Робота у закритому ґрунті

На базі закладів освіти України діють навчальні теплиці у яких учнівська молодь проводить дослідницьку роботу, вирощує розсаду овочевих і квітково-декоративних рослин. Тут юні дослідники поєднують теоретичні знання, отримані на уроках і заняттях гуртків з практичною роботою. Дослідницька робота у закритому ґрунті дає можливість кожній дитині працювати з рослинами, вивчати розмноження їх різними способами і до кінця сезону бачити результати своїх досліджень. Робота в шкільній теплиці підвищує якість засвоєння знань школярами України.

На Кіровоградщині у ряді навчальних закладів Олександрівського району (Підлісненській та Бірківській) діють теплиці в яких діти вирощують розсаду овочів та саджанці дерев. Це пов'язано з тим, що на території даного району зосереджено 9 шкільних лісництв. За кожним шкільним лісництвом закріплені парники розміром 1,25х2,5 м. Тут вирощується посадковий матеріал і одночасно закладаються досліди, ведуться спостереження.

У теплиці Велико-Андрусівської ЗОШ І-ІІІ ступенів Світловодського району, що має площу 60м² учні вирощують розсаду квітів, овочів, цибулю, перець, помідори, які надходять до шкільної їдальні. Парникове господарство цього навчального закладу відіграє важливу роль в дослідницькій та селекційній роботі юних дослідники Кіровоградщини.

- У теплиці Сумського міського ЦЕНТУМ зібрано колекцію кімнатних рослин, яка налічує 545 видів, з них 145 видів рослин тропіків і субтропіків.

Теплиці цих закладів є місцем проведення занять не лише для вихованців, а й для студентів педагогічних вищих навчальних закладів.

У теплицях Ямпільської районної СЮН щорічно вирощується понад 100 тисяч штук розсади однорічних квітів і близько 10 тисяч штук розсади багаторічних квітково-декоративних культур.

Заслугує на увагу теплиця Сумського обласного центру позашкільної освіти та робота у ній з талановитою молоддю, що вирощує розсаду квітів (сальвія, цинерарія, гацанія, доліхос, амобіум, бегонія, кермек, портулак великоквітковий, вербена), овочів (різновиди капусти, базиліку, томатів, баклажанів, перцю; селера листового).

Аналіз тематики дослідницьких робіт юних дослідників Сумщини в умовах закритого ґрунту, показує, що діти з педагогами проводили вивчення впливу температурних показників, стимуляторів росту на схожість насіння та швидкість проростання в умовах закритого ґрунту, зимової вигонки квіткових рослин та овочевих культур, перспективними способами розмноження ряду кімнатних рослин та ін.

У весняно-літній період 2016 року в позашкільних навчальних закладах Сумської області було закладено 38 парників для вирощування розсади квітково-декоративних та овочевих рослин, проведення дослідів із садівництва і дендрології.

Велике тепличне господарство - 5 теплиць (шкільних оранжерей) знаходяться на балансі Сєверодонецького міського ЦЕНТУМ Донецької області. Тут вихованці отримують спеціальні знання з флористики, фітодизайну, квітникарства. Теплиці активно використовуються школами для проведення уроків довкілля, природознавства, біології, праці за темами: «Кімнатні рослини», «Аранжування букетів», «Оранжерея», «Способи вегетативного розмноження», «Будова квітки» тощо. Протягом 2015-2016 навчального року школярами проведено шість цікавих досліджень.

У структурі навчально-дослідних земельних ділянок Сумської області нараховується 27 теплиць загальною площею 2,48 га і 12 парників загальною площею 0,31 га (у 2014 році - 19). Тут школярі проводять дослідницьку роботу з овочевими та квітковими рослинами. Протягом року ними проведено 12 дослідів.

Найкраще в Україні робота у закритому ґрунті поставлена на Житомирщині, де залученню учнівської молоді до практичної роботи у теплицях приділяється велика увага. Зокрема у Житомирському районі діє дві теплиці: при Станішівській ЗОШ I-III ступенів (каркас – металевий, покриття - плівкове, загальна площа 0,003 га) та Садківській ЗОШ I-III ступенів (каркас металевий, покриття скло, загальна площа 0,001 га). Теплиці використовуються для одержання ранньовесняної продукції, вирощування розсади овочевих та квітково-декоративних рослин.

Успішно працює теплиця при Новоборівському НВК Хорошівського району Житомирської області. Загальна площа споруди – 82 м². Теплиця є навчальною базою для школярів, живою лабораторією, де юні дослідники мають можливість вивчати сучасні технології вирощування квітково-декоративних рослин та овочів.

У Пулинському районі Житомирської області діє 2 теплиці у Мартинівській і Курненській ЗОШ I-III ступенів. Площа кожної теплиці – 60 м². В теплицях вирощується розсада помідорів, огірків, капусти, перцю, квітів.

Частину продукції реалізують, частину висаджують на шкільних навчально-дослідних земельних ділянках і вирощують овочі для шкільної їдальні. В теплицях закладаються і виконуються школярами такі досліді: «Вплив прищипування пагонів на врожай огірків», «Вплив поливання і підживлення на ріст і розвиток розсади квітів».

В Андрушівському районі при Червоненській ЗОШ I-II ступенів функціонує теплиця площею 0,15 га. Вона використовується для вирощування розсади овочевих культур. В парниках Старокотельнянської гімназії вирощується розсада квітів, зокрема, сальвії, яку юні квітникарі висаджують не тільки біля школи, а й біля дитячого садочка та дільничної лікарні.

Успішно працює теплиця Житомирського екологічного ліцею № 24. Учні закладають досліді по живцюванню кімнатних рослин: пеларгоній, бегоній, хлорофітумів, драцен тощо; вирощують розсаду однорічників для озеленення території екологічного ліцею. Про свою роботу учні звітували в конкурсі «Дивовижна теплиця» та акції «Дослідницький марафон». На всеукраїнському рівні вони вибороли перше місце в конкурсі «Дивовижна теплиця».

В Лугинському районі Житомирщини, який належить до районів постраждалих від аварії на ЧАЕС, працюють дві теплиці при Топільнянській ЗОШ I-II ступенів і Жеревецькій ЗОШ I-III ступенів. У зв'язку з економією палива теплиці не опалюються, тому робота в них носить сезонний характер.

У м. Коростені діє теплиця при міському ліцеї, яка створена за типовим проектом і має все необхідне обладнання. В спеціальних подіумах вирощуються 40 видів кімнатних рослин, серед них гарно квітучі, виткі, декоративно-листяні, сукуленти та кактуси. На її базі проводиться дослідницька робота з розмноження кімнатних рослин, а також вирощується розсада квітів для озеленення прилеглої території і приміщень ліцею. В цьому році було вирощено більше 1700 штук розсади різних сортів квітів.

На базі Коростенської ЗОШ I-III ступенів № 5 діє теплиця. Учні школи сезонно вчаться вирощувати рослини для озеленення приміщення та прилеглої території закладу, проводити досліді та спостереження з розмноження рослин, дії на ріст і розвиток зелених насаджень різноманітних екологічних факторів. Так, в теплиці цього закладу протягом 2016 року було вирощено близько 1 тисячі рослин розсади квітів (петунія, чорнобривці, сальвія та ін.).

Педагогічними працівниками Центру позашкільної освіти м. Коростеня були розроблені і розповсюджені в школах міста методичні рекомендації щодо оформлення звіту роботи в теплиці, відкритому та закритому ґрунті.

На базі відділення еколого-натуралістичного напрямку Центру позашкільної освіти ім. О. Разумкова м. Бердичева є теплиця, корисна площа якої 90 м²: Опалення теплиці – водяне, вода нагрівається газовими котлами.

Теплиця оснащена лампами денного світла, водопостачання централізоване, є резервуар для відстоювання води.

З 5 позашкільних навчальних закладів еколого-натуралістичного профілю Запорізької області теплиці відсутні у еколого-натуралістичного відділу ЦДЮТ м. Токмака. Теплиці Бердянської СЮН та Мелітопольського ЦЕНТУМ - в стадії реконструкції.

В обласному Центрі еколого-натуралістичної творчості реконструйована теплиця площею 206 м², але за відсутності опалення вона працює лише у весняно-осінній період, як навчальна база для виконання практичних гурткових завдань.

Теплиця Бердянської СЮН займає площу 180 м², до закритого ґрунту відноситься два парники (площа 80 м²). Зазначені приміщення використовувались для роботи юннатів з вирощування квітково-декоративних та овочевих культур, розмноження лікарських та малопоширених культур.

У Запорізькій області при загальноосвітніх навчальних закладах у 2016 році працювало 14 теплиць. Вихованці 5 шкіл - інтернатів (Терпіннівська спеціальна ЗОШ-інтернат, Молочанська СЗОШ-інтернат, Новомиколаївська СЗОШ-інтернат, Кам'янсько-Дніпровська санаторна ЗОШ-інтернат, Хортицька національна навчально-реабілітаційна академія) під час навчального процесу мали змогу оволодіти практичними навичками вирощування овочевих культур, щоб поповнити раціон харчування.

Серед позашкільних закладів Закарпатської області теплиця є в наявності тільки в Мукачівському міському центрі позашкільної освіти. Тут юннати проводять спостереження за цвітінням кімнатних рослин, вирощують розсаду овочевих та декоративних рослин, займаються зимовою вигонкою квітів. Під час практичних занять знайомляться з великою різноманітністю кімнатних рослин, спостерігають за їх своєрідними особливостями та різними вимогами до ґрунту, вологи, світла, тепла.

Закритий ґрунт навчальних закладів Закарпаття представлений переважно парниками, які використовуються для вирощування розсади овочевих культур, однорічних квітів, живцювання плодово-ягідних та декоративних кущів, дорощування сіянців гінґо дволопатевого, яблуні Шейдекера, павлонії тощо.

В Дніпропетровській області існує проблема ремонту, опалення та водопостачання теплиць, що значно впливає на стан тепличного господарства. Кількість теплиць - 19, деякі з них працюють лише в весняно-літній період. Незважаючи на це, за останні роки побудовані 2 сучасні теплиці загальною площею 72 м² в КПНЗ «Станція юних натуралістів» Тернівського району м. Кривого Рогу. Кошти на побудову теплиць та обладнання були надані компанією «Метінвест».

Серед позашкільних закладів області робочі теплиці мають: КПНЗ «Станція юних натуралістів» Дніпровської міської ради, КЗ «Центр еколого-натуралістичної творчості» Дніпровського району, КЗО «Обласний еколого-натуралістичний центр дітей та учнівської молоді». В неробочому стані знаходиться теплиця КПНЗ «Станція юних натуралістів №2» Дніпровської міської ради та в КПНЗ «Станція юних натуралістів» Царичанського районної ради. Побудована невелика теплиця на веранді закладу КПНЗ «Станція юних натуралістів» Жовтневого району м. Кривого Рогу. Постійно поповнюється квітами і модернізується оранжерея, яка знаходиться в приміщенні міського ЕНЦ виконкому Марганецької міської ради. Тут проводяться екскурсії за різними темами для різних категорій.

Оранжерея КЗО «ОЕНЦДУМ» має площу 315,1 кв. м і нараховує понад 120 видів рослин різних угруповань, використовується при проведенні гурткової роботи, методичних об'єднань вчителів біології, семінарів з квітникарства, крім того проводяться екскурсії для учнів м. Дніпра та області, бажаючим надаються консультації по агротехніці вирощування квітів і овочів, сортовому різноманіттю, розмноженню, вибагливості рослин до тих чи інших вимог.

Дослідницька робота в теплицях КЗО «ОЕНЦДУМ» проводиться за завданням вчених ДНУ кафедри фізіології та інтродукції рослин, ДДАЕУ кафедр селекції і насінництва, садово-паркового господарства та екології, кафедри біотехнології УДХТУ. Юні овочівники протягом звітного періоду за завданням науковців проводили спостереження за гібридами капусти Колобок F1, Агресор F1, Кентавр F1 при вирощуванні розсади, вивчали вплив строків посіву, площі живлення томатів, цвітної капусти. Юні квітникарі вивчали різні способи вегетативного розмноження кімнатних рослин та хвойних культур, вплив строків посіву однорічних квітів на ріст та розвиток розсади, займались живцюванням, вкорінюванням чагарників. Так, юні дендрологи (керівник Кривуля І.Г.) провели дослід за темою: «Спостереження за вегетацією лимона сорту Пандероза в умовах захищеного ґрунту», отримали перший врожай. Юні квітникарі (керівник Крикун Г.В.) займались вирощуванням калини звичайної різними способами, свою роботу юннати презентували на обласному зльоті юннатів. Юні квітникарі (керівник Лапіна О.П.) провели дослід «Дослідження та вивчення розмноження кави генеративним способом у різних ґрунтах». Матеріали досліджень були відправлені на Всеукраїнський конкурс «Дивовижна теплиця».

В належному стані знаходиться теплиця КПНЗ «Станція юний натуралістів» Дніпровської міської ради (площа 79 кв. м), де на сьогодні

налічується 60 видів рослин. Кожен вид рослин має етикетку з назвою на українській мові та на латині, місце походження.

В КЗ «ЦЕНТУМ» Дніпровського району в робочому стані знаходиться теплиця (площа 120м²) і оранжерея (площа 140м²), які функціонують з 1992 року. В теплиці Центру вирощується розсада квіткових та овочевих рослин, проводиться живцювання вічнозелених рослин. Під скляним дахом розмістилися рослини, більше 50 видів, що зростають у різних куточках нашої планети. Юні лісівники в навчальній теплиці провели дослідницьку роботу «Вплив стимуляторів на вкорінення живців ялівцю козацького».

Цікава робота з об'єктами закритого ґрунту проводиться в КЗ «Нікопольський міський еколого-натуралістичний центр». Тут створено велику колекцію декоративних кімнатних рослин, що нараховує більше 70 представників флори.

Основними напрямками діяльності вихованців у теплицях Одещини є проведення систематичних спостережень за ростом і розвитком рослин та сільськогосподарських дослідів згідно з програмами гуртків. Також проводяться тематичні та комплексні екскурсії з педагогами та дітьми для закріплення програмного матеріалу у загальних освітніх закладах.

Для юннатів еколого-натуралістичного центру «Афаліна» заняття з квітництва проходять в оранжереї, де нараховується більш 100 видів рослин.

В навчальних закладах Рівненської області налічується 13 теплиць, які займають площу 1072,92 м². Парники - у кількості 36, площею 542 м². У весняний час парники використовуються для вирощування розсади овочів та квітів, а у літньо-осінній - для живцювання красиво квітучих та вічнозелених

Гарним прикладом в Рівненській області є тепличний комплекс комунального закладу «Станція юних натуралістів». Він включає в себе три теплиці, парники, утеплені грядки площею 450 м² з рослинами різних угруповань. Станційні теплиці є навчальною базою для членів гуртків юних біологів, овочівників, ботаніків-рослинників, агрохіміків, квітникарів, квітникарів-аранжувальників. У квітковій теплиці закладу створені всі умови для забезпечення навчально-виховного процесу. Колекція кімнатних рослин, яка нараховує більше 130 видів, представлена різними видами.

Впродовж 2016 року в теплицях було проведено близько десяти дослідів. «Станція юних натуралістів» Рівненської обласної ради має квіткову теплицю де педагогів та їх вихованці дбають про рослини, яких більше 130 видів. Юними дослідниками ведеться постійна робота з вивчення кращих способів підживлення кімнатних рослин та впливу стимуляторів росту на ріст рослин, а дослідна робота по укоріненню живців забезпечує оновлення кімнатних рослин,

розширення їх видового складу, дозволяє забезпечити озеленення кабінетів та території в цілому.

Теплиця постійно використовується при проведенні обласних семінарів для вчителів біології, екології і трудового навчання; керівників гуртків еколого-натуралістичного напрямку, є базою для занять гуртків квітникарства (закритого і відкритого ґрунту), зеленої архітектури, озеленення інтер'єрів, дендрології з основами озеленення.

В Тернопільській області при навчальних закладах освіти нараховується 6 теплиць та 8 парників. В основному теплиці нестандартні, за виключенням тепличного комплексу обласного центру еколого-натуралістичної творчості учнівської молоді та теплиць, які побудовані при типових шкільних приміщеннях. Інші шкільні теплиці позбавлені централізованого опалення та води. Як правило, вони використовуються сезонно, з метою вирощування розсади квіткових та овочевих культур.

Розсаду овочевих та квітково-декоративних культур вирощували в теплично-парникових господарствах Теремовлянського, Заліщицького, Збаразького, Чортківського районів та м. Тернополя (ТОЦЕНТУМ).

Заслуговує на увагу тепличне господарство Тернопільського обласного центру еколого-натуралістичної творчості складається з теплиці та парників, загальною площею 386 м²:

- Ґрунтова теплиця - 252 м²
- Стелажна теплиця - 98 м²
- Парники - 36 м²
- Зимовий сад - 108 м²

В ґрунтовій теплиці ТОЦЕНТУМ, яка використовувалась лише в осінньо-весняний період, юннати вирощували розсаду квітково-декоративних рослин, живцювали вічнозелені рослини, декоративні та фруктові кущі.

Зимовий сад, позашкільного закладу став центром методичної роботи для вчителів, методистів, педагогів позашкільних закладів області та школярів міста. На його базі проводяться семінари для вчителів біології, екскурсії для учнівської молоді міста.

Кращими прикладами змістовної роботи у відділі закритого ґрунту є робота в тепличному господарстві Черкаського Центру роботи з обдарованими дітьми та навчальних закладах Полянського району.

Під час проведення дослідної роботи в обласному Центрі юннати ознайомились з основами сільськогосподарського виробництва, з методикою проведення дослідів та умов вирощування різних видів сільськогосподарських культур. Вивчили агротехніку вирощування цих культур, навчилися вести фенологічні спостереження за рослинами, ознайомились з методикою

проведення польового дослідження, навчилися розрізняти за виглядом органічні та мінеральні добрива, техніку та норми їх застосування, правила техніки безпеки при проведенні дослідницьких робіт.

Науково-дослідна робота у закладі проводилась за завданнями:

- Національного еколого-натуралістичного Центру учнівської молоді - Національного університету ім. Б.Хмельницького;
- Уманського державного педагогічного університету ім. П.Г.Тичини;
- Черкаського державного поля агропромислового виробництва;
- Верхняцької дослідної станції генетики і селекції;
- Уманського інституту буряківництва;

Крім проведеної навчально-дослідницької роботи, юними квітникарями було вирощено в теплиці і парниках розсаду ґрунтових однорічників, орічників та багаторічників, які були висаджені на квітниках і колекційній ділянці станції.

Парниково-тепличне господарство Черкаського центру має 2 теплиці: одну ґрунтового типу, в якій розміщені кали, хризантеми, альстремерія для зимової вигонки, та інші рослини. В стелажній теплиці кімнатні рослини розміщені за ботанічними родинами та за географічними зонами, етикетовані, їх нараховується понад 100 видів і сортів.

У Шполянському районі є дві теплиці у ліцеї № 2 (Проводиться дослідницька робота в весняно-осінній період) та Шполянській районній станції юних натуралістів де для проведення практичних робіт дослідницької роботи в закритому ґрунті створено чотири теплиці, площею 250м², але в зимовий період діє лише одна.

Відповідає всім вимогам та положенню теплиця при екологічному відділі БДЮТ м. Корсунь-Шевченківського.

3. Дослідницька робота учнівської молоді у шкільних садах

Заслуговує на увагу організація роботи в шкільних садах навчальних закладів України. Багато часу під час залучення школярів до роботи у даному відділку УНДЗД відводиться для виконання практичних робіт у садах, ягідниках і парниках, що сприяє ефективнішому засвоєнню їх практичних умінь і навичок.

Зокрема загальна кількість садів Черняхівського району Житомирської області - 24, площа - 4,82 га. Для догляду за садами організовані трудові загони в Зороківській, Новопільській ЗОШ І-ІІІ ступенів та Вишпільській ЗОШ І-ІІ ступенів. В цих школах проводиться розчищення старого саду та заміна їх новими плодовими деревами, формування крон молодих дерев, догляд за садом, вирощування щеп, боротьба із шкідниками та збір врожаю.

Учні Володарсько-Волинської гімназії, Топорищенського НВК, Зубринської, Кропивнянської ЗОШ І-ІІІ ступенів, Дворищенської, Суховільської, Сколобівської ЗОШ І-ІІ ступенів систематично доглядають за плодовими деревами, вчасно обрізують сухі та пошкоджені гілки, навесні обкопують дерева та білять їх вапном. Школярі не тільки доглядають за деревами, а й проводять спостереження за їх станом та розвитком. Учнівська молодь Грушківської ЗОШ І-ІІІ ступенів під керівництвом вчителів біології та трудового навчання щеплюють дички, доглядають за шкільною саджанців.

У відділку плодово-ягідних культур юннати Кропивнянської ЗОШ І-ІІІ ступенів вирощують кращі сорти смородини чорної, проводять дослідницьку роботу «Сортовипробування нових сортів смородини чорної». У 2016 році учнями шкіл Хорошівського району було зібрано 68 кг цієї ягоди.

З 27 шкіл Андрушівського району Житомирщини у 25 є шкільні сади (загальна площа складає 3,78 га). Доглядають за садами вихованці дитячих творчих об'єднань «Юний садівник», якими керують вчителі біології та трудового навчання. Вирощений врожай використовується в шкільних їдальнях для приготування компотів та заготівлі сухофруктів.

В Попільнянському районі Житомирської області біля кожної школи є фруктовий сад, в деяких школах - ягідники, з яких восени 2016 року було зібрано 880 кг яблук і 68 кг смородини. За рахунок вирощеного врожаю відбувається здешевлення вартості харчування дітей, зібраний врожай використовують для приготування компотів із сухофруктів для шкільних їдалень. В школах Попільнянського району вирощують сіянці та саджанці плодкових дерев для збільшення території садків, створено обмінний фонд саджанців районованих сортів яблунь, груш, вишень.

У шкільних садах Житомирщини систематично проводиться дослідницька робота. Так, в Андріївській ЗОШ І-ІІІ ступенів проводиться сортовипробування районованих сортів яблунь та вишень; учні Вишпільської ЗОШ І-ІІ ступенів вивчають пошкодження плодкових дерев та визначають методи боротьби із шкідниками саду; в Зороківській ЗОШ І-ІІІ ступенів займаються розмноженням смородини сортової різними способами; учні Сиртівської ЗОШ І-ІІ ступенів вивчають особливості вирощування підщеп яблуні з насіння та особливості вегетативного розмноження культур методами щеплення.

У Миропільській, Романівській гімназії, Романівському ліцеї, Карвинівській, Романівській, Гордіївській Червонохатківській школах є великі яблуневі сади. Площа кожного саду від 0.5 га до 0.75 га. Доглядають за садами вихованці дитячих трудових об'єднань «Юний садівник».

Гарними досвідом роботи у молодих садах можуть поділитися учні Миропільської гімназії, Миропільської та Червонохатківської шкіл Житомирської області де в 2014 році стартував багатофункціональний проект «Дерева – символи на шкільному подвір'ї». В рамках цього проекту члени шкільного лісництва «Паросток» заклали сад із 100 саджанців волоського горіха.

У Романівській гімназії Житомирської області юннати під керівництвом вчителя біології Чернецької Оксани Михайлівни вирощують різні сорти смородини. На даний час площа ягідника становить 5 сотих на якій росте 200 кущів смородини. Паралельно учні проводять тут дослідницько-експериментальну роботу з тем: «Розмноження смородини сортової різними способами» та «Сортовипробування нових сортів смородини чорної».

Адміністрація відділів освіти Житомирщини знаходить можливість виділити кошти і забезпечити школи саджанцями сортових плодкових дерев і кущів з плодкових розплідників. В області поширюється рух оновлення застарілих шкільних садків та створення нових, зокрема в школах Баранівського, Ємільчинському, Черняхівському, Ружинському районах, містах Житомирі та Бердичеві

У навчальних закладах Запорізької області у 2016 році була організована робота з садівництва у 17 гуртках: «Юні виноградарі» «Саду мого дивосвіт», «Юні садівники» у яких займалось 257 гуртківців.

Юннати ЗОЦЕНТУМ з'ясували, що строки на укорінюваність смородини, а вихованцями Бердянської СЮН закладена алея саджанців інжиру, проведена дослідницька робота «Вирощування живцювання впливають саджанців черешні кільцюванням».

Юні садівники Мелітопольського ЦЕНТУМ на НДЗД виростили малопоширені культури: аронія, ожина, барбарис, кизил, вишня повстяна, ірга, хеномелес, зізіфус.

Учні Дніпрорудненської ЗОШ І-ІІІ ступенів «Світоч» Василівського району Запорізької області випробували гіберелін для збільшення врожаю безнасінних сортів винограду і з'ясували, що врожайність збільшилась на 30 - 50%.

Школярі Костянтинівського ліцею «Ерудит» Мелітопольського району цієї області вивчали вплив кліматичних умов на ріст саджанців плодкових дерев, ефективність використання міжрядь в саду для вирощування городних культур, вплив дорослих декоративних дерев на ріст саджанців.

Юні садівники Енергодарської Малої Академії Наук учнівської молоді, Долинської ЗОШ, Костянтинівського РНВО «Гімназія - Мала академія наук №1

«Таврія» Мелітопольського району поповнили асортимент шкільного саду, оволоділи агротехнікою вирощування плодових культур.

Багато часу у 2016 році було відведено для виконання практичних робіт у садах, ягідниках і парниках навчальних закладів Закарпатської області. Зокрема «Юні садівники» ЗОЕНЦ, заклали дослід «Інтродукція та акліматизація ківі, актинідії та медани тайбері на навчально-дослідній ділянці ЗОЕН».

В 2015/2016 н.р. на УНДЗД Нижньоселищенської ЗОШ I-III ступенів юннати гуртків «Юні садівники» значно розширили межі шкільки плодових дерев. Учні доглядають за деревами грецького горіха. Зараз у шкільці плодових дерев продовжується спостереження за висіяним насінням сливи, ліщини, проведено дослід «Вплив способів та строків висаджування посадкового матеріалу плодових дерев на його урожайність». На даний час в новому саду школи зростає близько 60 одно - та дворічних саджанців волоського горіха, які передаватимуться наступним школам з метою продовження роботи в цьому напрямку.

Значна увага приділяється садівництву школярами Одеської області. Зокрема на Ізмаїльській станції юних натуралістів 7 років тому були висаджені підщепи (3-4 річні сіянці): яблуні, груші, сливи, персика, абрикосу, аличі, айви, горіху (50 шт.) з добре розвиненою кореневою системою. Впродовж року юннати проводили роботу по догляду та спостереженням за молодим садом. В 2016 році було висаджено 12 саджанців фруктових дерев (яблука, вишня, абрикос, груша).

Колектив закладу співпрацює з спеціалістами Окнянського лісництва, Одеського аграрного університету, за допомогою яких дослідили «Живцювання самшиту», «Вирощування сіянців липи, акації білої в теплиці».

У 2016 році у позашкільних навчальних закладах Сумської області працювало 11 гуртків з садівництва у них навчалось 170 вихованців. Базою для проведення практичних занять із садівництва слугували відділи плодово-ягідних культур НДЗД у 9 позашкільних навчальних закладах, загальною площею 2,52 га. У 93 загальноосвітніх навчальних закладах є плодови сади.

Вихованці позашкільних навчальних закладів упродовж 2016 року брали участь у всеукраїнських масових заходах експериментально-дослідницького спрямування з садівництва: фестиваль «Україна сад», трудовій акції «Плакаємо сад».

Проведення дослідницької роботи у навчальних закладах відбувається у співпраці з фахівцями Сумського національного аграрного університету, ботанічного саду Сумського державного педагогічного університету ім. А.С.Макаренка, ботанічного саду ім. акад. О.В. Фоміна Київського національного університету ім. Т.Г. Шевченка тощо.

У 2016 році юними садівниками Тростянецького районного ПДЮ, Шосткинської міської СЮН, Ямпільської районної СЮН, Великописарівської районної СЮН Сумщини виконано 19 дослідницьких робіт з садівництва.

Хочеться відмітити дослідницьку роботу юннатів Вінницької обласної СЮН які займались дослідницькою роботою в саду та розсаднику.

4. Зоолого-тваринницький відділок УНДЗД

Важливе значення для розвитку практичних навиків і умінь школярів України відіграє зоолого-тваринницький відділок УНДЗД. У переважній більшості навчальних закладів України розвитку цього напрямку роботи приділяється належна увага.

Зокрема, у куточках живої природи Сумського міського центру еколого-натуралістичної творчості учнівської молоді утримуються молюски, акваріумні риби, плазуни, земноводні, птахи, ссавці.

На навчально-тваринницькій фермі зібрано колекцію сільськогосподарських і декоративних тварин, що налічує 19 видів, представлених 28 породами: курей, качок, цесарок, фазанів, павичів, лебедів-гусей, голубів, нутрій, кролів, баран, заєць-русак, білка, їжак, лелека. За звітний період на базі навчально-тваринницької ферми Сумського міського ЦЕНТУМ було проведено 240 екскурсій для вихованців, учнів дошкільних, загальноосвітніх навчальних закладів; надавалися консультації та рекомендації з питань виробництва, присадибного господарства.

На навчально-тваринницькій фермі Ямпільської районної станції юних натуралістів Сумщини утримуються такі тварини: в'єтнамські свині, вівця, козулі, кролі, цесарки, качки, фазани, кури декоративні, голуби, гуси; функціонує пасіка (12 бджолосімей). Застосування напівпромислового інкубатора «Інка-108» дозволило юним птахівникам станції отримати у звітному періоді 35 цесарок, 9 гусей, 25 курей, 650 перепелів.

У 2016 році юними тваринниками було проведено близько 20 дослідів зоолого-тваринницького напрямку.

Заслугує на увагу зоолого-тваринницький відділок УНДЗД, екологічного відділу Камянець-Подільського ПНВО, Хмельницької області, що включає крільчатник, пташники, конюшні. До нього входить куточок живої природи. Наявність куточка живої природи в ЕНЦУМ і систематична робота в ньому гуртківців допомагають наблизити викладання природничих наук до природи, зробити його більш живим і цікавим, позбутися формалізму у викладанні біології. У куточку живої природи проводяться короточасні і довготривалі досліді та спостереження за рослинами і тваринами/

Зоолого-тваринницький відділ Камянець-Подільського ПНВО - це жива лабораторія, де організовані спостереження за тваринами, вивчаються їх поведінка, біологічні особливості, анатомія та фізіологія, особливості утримання та розведення. Гуртківці знайомляться з основами біоенетики та селекції тварин, проводять дослідницьку роботу. Робота в цьому відділі сприяє поглибленню біологічних знань дітей.

Живий куточок (53 м²) Камянець-Подільського ПНВО відповідає Положенню про живий куточок та нараховує 10 видів тварин (хом'як сірійський, лабораторні миші, джунгарські хом'яки, пацюки, морські свинки, плазуни, рептилії, ракоподібні). Він являється базою для спостереження за тваринами та проведення дослідів.

Дослідницька робота в зоолого-тваринницькому відділі проводиться згідно до рекомендацій, розроблених спільно з викладачами біотехнологічного та агрономічного факультетів Подільського державного аграрно-технічного університету:

- кафедрою землеробства, кандидат с/г наук Рарок В.П.
- кафедрою землеробства, доктор с/г наук Рихлівський І.П.
- кафедра садівництва, кандидат с\г наук Дудка С.І.
- кафедра овочівництва, доктор с\г наук Овчарук В.В.

- У зоолого-тваринницькому відділку Шепетівського МЦЕНТУМ представлені: крільчатник, пташник. До складу відділку входить також куточок живої природи. Тут утримується така кількість тварин, яка забезпечує проведення навчальної і дослідної роботи: різні породи морських свинок, сірійський і джунгарський хом'як, піщанки, чотири породи кролів (білий велетень, сірий велетень, каліфорнійський, декоративний), понад 20 видів акваріумних риб, понад 10 видів вищих водних рослин, 4 види плазунів (черепаша червоновуха, болотна черепаха, тріонікс китайський, ігуана зелена), молюски, хвилясті папуги, корели, розеола, нерозлучники, голуби.

Зоолого-тваринницька база Вінницької обласної станції юних натуралістів є фундаментальним підґрунтям з широкими навчально-виховними та експериментально-дослідницькими можливостями діяльності відділу. У куточках живої природи відділу мешкають такі тварини:

- Ссавці – 6 видів (морські свинки, кролі декоративні, шиншили, піщанки, шурі декоративні, хом'яки джунгарські);
- Птахи декоративні – 5 видів (папуги хвилясті, нерозлучники рожевощокі, розелла червона, корели (німфи), амадіни зеброві та японські).

- Птахи господарського двору:
 - лебеді-шипуні;
 - качки бігунки індійські;
 - фазани (мисливські, золоті, срібні);
 - цесарки (звичайні, блакитні);
 - кури (бійцівські, кохінхін чорний, білий, бентамка карликова);
 - голуби (павичі, агарани, спортивні, високолотні).

10 позашкільних закладів еколого-натуралістичного профілю Дніпропетровської області мають зоотваринницькі відділки. У Магдалинівському, Дніпровському, Софіївському районі є учнівські пасіки, міні-кролеферми та міні-птахаферми є на базі КПНЗ «Станція юних натуралістів Жовтневого району» м. Кривого Рогу, КПНЗ «Станція юних натуралістів» Тернівського району м. Кривого Рогу, КПНЗ «Станція юних натуралістів м. Павлограда», КЗО «ОЕНЦДУМ», клуб «Срібна підкова» та птахоферма – на базі КЗ «ЦЕНТУМ» Дніпровського району, свиноферма (до 150 голів) - у Жовтневій спеціалізованій школі-інтернат Софіївського району.

Юннати вивчають різні породи кролів, промислової і декоративної птиці, доглядають за молодняком, знайомляться з умовами утримання та розведення, опановують раціони годівлі тварин та вплив різних вітамінів та домішок на їх ріст та розвиток. НДТК Центру нараховує 18 видів мешканців, серед них: павичі, фазани, кури, кролі, папуги та інші. Профільні кабінети постійно оснащуються необхідними навчальними посібниками, стендами, плакатами, методичними розробками з врахуванням вимог сьогодення, програм гуртків сільськогосподарського напрямку, зоології, а НДТК, «живий куточок», модернізуються, поповнюються новими видами тварин і рослин.

Колектив КЗО «ОЕНЦДУМ» протягом багатьох років тісно співпрацює з вченими ДДАЕУ, а саме: з кафедрою технології виробництва продуктів тваринництва, кафедрою клінічної діагностики та внутрішніх хвороб тварин, так як старших юннатів цікавить більш складна практична робота та дослідництво, з анатомічним музеєм тварин ДДАЕУ, з зоомузеєм ДНУ та іншими закладами. Керівниками гуртка Мізін В.В. та Раковець О.С. підготовлений матеріал і надісланий до НЕНЦ для участі у Всеукраїнському конкурсі «Наша зооферма».

В КЗ «ЦЕНТУМ» Дніпровського району на базі навчальної пасіки (15 бджолосімей) працює гурток «Юні бджолярі» (керівник Боярчук І.П.). Гуртківці опанували методику догляду за бджолосім'ями, добре знають пасічницький інвентар, різні види вуликів, технологію відкачування меду, переробки воскосировини. Вивчають хвороби бджіл та застосування лікарських препаратів в боротьбі проти різних захворювань. Відбудовано два оздоровчі

бджолопавільйони та перевірено на практиці вплив біорезонансної апітерапії на здоров'я вихованців та дорослих. Також побудовано дегустаційний намет, куточок відпочинку, обладнано виставку вуликів.

Доглядають та годують тварин юннати гуртків «Любителі домашніх тварин» та «Юні коневоди». Кормова база для тварин забезпечується продукцією сільськогосподарських культур, що вирощуються в відділках польових та овочевих культур.

На базі тваринницької ферми працює гурток «Юні коневоди» (керівник Новікова А.О.). Вихованці вивчають породи коней, складають раціони годівлі, доглядають за кіньми. Гуртківці є активними учасниками дитячо-юнацького оздоровчого клубу «Срібна підкова». Основними напрямками роботи клубу є: гурткова робота, навчання верховій їзді, відродження народних традицій, туристичні походи, обмін досвідом роботи, організація дитячих свят, співпраця з соціально-адаптаційною службою для дітей-інвалідів – застосування іпотерапії. Гуртківці працюють над дослідницькою роботою «Вплив спілкування дитини з конем на її емоційний стан».

У живому куточку утримуються найбільш характерні представники тварин та птахів: хом'ячки сірійські, джунгарські, морські свинки, шиншили, піщанки та хвилясті папуги.

В КПНЗ «Станція юних натуралістів Жовтневого району» м. Кривого Рогу в рамках соціальної програми «Місто нашими руками», яка була започаткована групою МЕТІНВЕСТ в минулому році, працює дитячий зоологічний виставково-дослідницький комплекс «Планета тварин».

В Нікопольському міському ЕНЦ Дніпропетровщини відсутні тваринницькі ферми, але велика увага приділяється створенню живого куточку та акваріумно-тераріумного комплексу, де вихованці мають змогу навчатися та проводити дослідницьку роботу.

В живому куточку обладнано 8 скляних віваріїв для хом'яків, 23 клітки для ссавців, птахів і 3 великих вольєри для птахів.

В живому куточку постійно мешкають декоративний тхір, два декоративних кроля різних порід, 6 морських свинок (гладкошерста і ангорська породи), 5 сірійських та 2 джунгарських хом'яка, дегу, 3 монгольських піщанки і декілька десятків декоративних пацюків. У вольєрах мешкають канюк і дика куріпка, інші птахи представлені щигликом, звичайними амадинами, китайськими перепелами і хвилястими папужками.

В акваріумно-тераріумному комплексі обладнані 4 акваріуми, 25 тераріумів для плазунів і декоративних комах, виготовлений великий напівводяний тераріум для утримання каймана та 3 аква тераріуми для черепах,

жаб і напівводяних рослин. У акваріумах мешкає 24 види декоративних риб, ростуть 18 видів акваріумних рослин.

Зоолого-тваринницьку базу в Запорізькій області має Бердянська СЮН та Мелітопольський ЦЕНТУМ, інші юні зоологи проводили практичну та дослідницьку роботу в куточках живої природи, на сімейних міні - фермах та природних об'єктах.

Бердянська СЮН має комбіновану міні ферму площею 90 м², де утримуються: кури (2 породи, 10 голів), качки (2 породи, 11 голів), індики (1 порода 9 голів), гуси (2 породи, 3 голови), кролі (4 породи, 27 голів), нутрії (2 породи, 4 голови). Приплід цього року: качки - 6, кури 5 5, індики - 3, гуси - 2, кролі - 15.

Цього року вихованці гуртків «Любителі домашніх тварин» провели дослідження росту і розвитку молодняка кролів у різних температурних умовах.

Навчальна база мініферми використовувалась для навчальних занять, екскурсій та практичних занять, релаксаційних заходів (анімотерапія) профільними гуртками закладу. Аграрний відділ СЮН підтримував зв'язки з Українським товариством охорони природи, Українським товариством охорони птахів, міською молодіжною громадською організацією «Служба захисту тварин».

Мелітопольський ЦЕНТУМ має комплекс для утримання птахів загальною площею - 100 м². Видовий склад птахоферми: голуби декоративні, кури різних видів, фазани, качки, лунь польовий.

Під керівництвом педагогів в Мелітопольському ЦЕНТУМ члени гуртків «Юні орнітологи» «Юні зоологи», «Юні ентомологи», «Любителі домашніх тварин» вивчали загибель хребетних тварин на дорогах Запорізької області, дослідили причини, масштаби, ділянки доріг, надали поради щодо практичних заходів, спрямованих на зниження смертності тварин.

Великий досвід роботи в галузі кролівництва мають учні Костянтинівського РНВО № 1 «Таврія», Костянтинівського ліцею «Ерудит», Вознесенської ЗОШ, Новопилипівської ЗОШ, Яснівської ЗОШ Мелітопольського району, Дніпрорудненської ЗОШ «Світоч» Василівського району, Новоселівської ЗОШ Пологівського району Запорізької області. Родини займаються розведенням різних порід кролів. В роботах представлено технологію утримання, вирощування, цікавий досвід та опис порід кролів.

Школярі Дніпрорудненської ЗОШ «Світоч» Василівського району займались розведенням індокачок та надали поради по розведенню.

Особливості вирощування нутрій у домашніх умовах дослідили учні Приморського регіонального українсько-болгарського багатопрофільного ліцею Запорізької області. З'ясовано, що у вольєрах тварини розвиваються швидше,

ніж у клітках з різницею приблизно в один місяць, якість хутра краща при утриманні у клітках, а захворюваність вища при вольєрному способі утримування.

Зоолого-тваринницький відділок Закарпаття включає куток живої природи, крільчатник, віварій, пташники, пасіку. У внутрішньому приміщенні кутка живої природи розміщені демонстраційні акваріуми об'ємом близько 3000 л, тераріуми, акватераріуми, клітки з декоративними птахами і гризунами, інсектарні коробки. Всього налічується близько 450 особин тварин 54 видів: 6 видів ссавців, 8 видів декоративних та свійських птахів, 6 видів плазунів, 21 вид акваріумних рибок, 13 видів місцевих річкових риб. У пташниках вольєрного типу утримуються 5 порід курей, 7 порід голубів, 2 породи цесарок, павичі з виводком тощо.

Основними напрямками діяльності юннатів Закарпаття в кутку живої природи є вирощування тварин, спостереження за їх ростом та розвитком, проведення дослідів по розмноженню птахів (павичі, мускусні качки, цесарки, голуби), гризунів, акваріумних рибок тощо.

Кормова база для тварин забезпечується продукцією сільсько-господарських рослин, що вирощуються на виробничих полях.

Юннатівська пасіка створена і діє з метою підготовки майбутніх спеціалістів з бджільництва. Пасіка нараховує 10 бджолородин. На виробничому полі НДЗД юннати вирощують рослини-медоноси (фацелія, гречка).

Багато уваги приділяють зоолого-тваринницькому напрямку роботи в Одеському еколого-натуралістичному центрі «Афаліна». Робота в області проводиться за формами: дослідження, тематичні заняття-екскурсії, бесіди.

В Ренійській районній СЮН В зоолого-тваринницькому відділі розміщується пташник. До складу відділу входить також куточок живої природи.

База куточка використовується для проведення занять та проведення дослідницьких робіт юннатами СЮН.

У Центрі окрім тварин є велика колекція акваріумних рибок та акваріумних рослин. Вихованці детально вивчають:

- облаштування акваріума і управління штучно створеного угруповання;
- акваріумні рослини;
- утримання та хвороби акваріумних рибок;
- сумісність різноманітних рибок між собою та з акваріумними рослинами.

На практичних заняттях вихованці закладу з великим ентузіазмом застосовують свої знання на практиці (вчаться доглядати за акваріумами, проводять спостереження за гідробіонтами).

Велика колекція риб (біля 70 видів) та акваріумних рослин (біля 120 видів) дозволяє проводити дослідницьку роботу. Вихованці досліджують якість акваріумної води, виробляють умовні рефлекси у риб, досліджують умови вирощування акваріумних рослин. Роботи юних акваріумістів беруть участь в конкурсі «Юний дослідник»

У Житомирській області учнівських кролеферм, птахоферм, звіроферм практично немає. Незважаючи на те, що учнівських кролеферм при школах немає, дослідницька робота з кролями все ж проводиться у власних та приватних господарствах.

Станція юних натуралістів Рівненської обласної ради оснащена сучасними акваріумами з великим різноманіттям риб (барбуси, гупі, мінори, молінезія сфенопс, гурами, цихлазома октофасциатум, акара бірюзова, анциструс, півники, мечоносці, торакадум), земноводних (тритон ребристий, шпорцева жаба), внутрішніми вольєрами для птахів (хвилясті папуги, канарки, щиглики, чижі), тераріумами (африканський лісовий скорпіон, королівська сіналойська змія).

Успішно працює на базі станції юннатів гурток «Юні конярі» (керівник Поддубняк Р.В). Юні вершники вчать формувати характер та волю при спілкуванні з конем. Впродовж року юннати знайомляться з класичними та нетрадиційними видами кінного спорту, проводять відбір кращих порід коней, що дає змогу визначити різницю між різними породами спортивних коней, фізіологічними та індивідуальними якостями, визначити доцільність використання кожного з них у кінному спорті. Члени клубу співпрацюють з громадською молодіжною організацією «Вітер», допомагають доглядати за кінськими, заготовляти корми. Вони активні учасники та призери обласних кінноспортивних змагань.

Технологією бджільництва школярі Рівненщини оволодівають в гуртках «Юних бджолярів» Станції юних натуралістів, де детально вивчають біологію бджолиної сім'ї; методи розведення та утримання бджіл; хвороби та шкідників бджіл і методи боротьби з ними; продукти бджільництва, їх складові, застосування в медицині; збереження та переробка сировини бджільництва; економіку та організацію бджолиного господарства.

Юннати - голубівники під керівництвом Омельчука О.В. займаються розведенням декоративних порід голубів, вивчають біологію голуба, оволодівають практичними вміннями та навичками утримання цього птаха. У голуб'ятні зібрані 10 порід голубів.

Зоолого-тваринницький напрямок Радивилівської районної станції юних натуралістів представлений гуртком «Любителі домашніх та свійських тварин» на якому діти мають можливість не тільки збагатити знання про різноманітність

видів тварин, їх життя, розповсюдження, роль в біологічних комплексах, а й доглядати за своїми улюбленцями, обладнувати приміщення, заготовляти корм.

Станція має свою навчальну базу - це міні-зоопарк, в якому ведуться заняття з використанням живих об'єктів. У пташнику зібрані виставкові декоративні породи курей: бентамки, ситцеві, кохінхіни, голондські білохохлі, гамбургзські, кучеряві; фазани: мисливські, золоті, срібні; цесарки. Представлені також породи голубів: поштові, павичеві, дутиші, орловські статні. Гуртківці протягом навчального року вивчають біологічні особливості птахів, їх класифікацію, особливості утримання декоративних та співочих птахів в зоокуточку та в домашніх умовах, проводять екскурсії. Екскурсводами є члени гуртка. Під час проведення екскурсії гуртківці досить детально розповідають про кожного мешканця вольєру починаючи з систематичної класифікації, походження. Таким чином в дітей розвивається любов до природи, до живого.

Є в міні-зоопарку Радивилівської районної станції і свій поні; лисиці, єнотовидний собака. Також декоративні кролі, морські свинки, цесарки. В міні-зоопарку створені оптимальні умови для тварин, тому вони дають повноцінне потомство. Спостерігаючи та доглядаючи за тваринками, гуртківці розширюють свій кругозір, отримують ні з чим незрівнянну естетичну насолоду від спілкування з ними.

Крім теорії і практики, важливе місце на Радивилівській районній станції Рівненщини відводиться дослідницькій роботі у тісному зв'язку з базовим господарством, всі досліді проводилися згідно методики.

Результати своїх спостережень гуртківці фіксують у щоденниках. Тематика дослідів направлена на вивчення певних груп тварин, в процесі дослідницької роботи учні вчать спостерігати за об'єктами природи, аналізувати і узагальнювати отримані знання з подальшим застосуванням.

Щорічно в школах Рівненської області проходять виставки-конкурси домашніх тварин.

Серед закладів освіти Харківщини уваги заслуговує зоолого-тваринницький відділ Покотилівської станції юних натуралістів Харківської районної ради, який налічує понад 40 видів тварин різних класів: ссавців, птахів, амфібій, рептилій та риб, має 13 акваріумів. Вихованці доглядають за своїми улюбленцями, ведуть спостереження, ведуть дослідницьку роботу.

На базі Балаклійської станції юних натуралістів Балаклійської районної ради Харківської області діє зоопарк, в якому зібрано 35 видів екзотичних птахів: страуси Ему, фазани, павичі, лебеді, журавель-красавка, папуги, канарки, діамантова горлиця, мандаринки, каролінки, пеганки, червонозоба казарка, крижні та ін.

В Херсонській області на базі навчальних закладів відсутні учнівські кролеферми, птахоферми та пасіки.

5. Дослідницька робота на УНДЗД, в учнівських виробничих бригадах (УВБ) та трудових загонах школярів України.

Значно підвищився рівень дослідницьких робіт на УНДЗД, в учнівських виробничих бригадах (УВБ) та трудових загонах школярів України.

Зокрема, відповідно до статистичних даних, в Житомирській області при закладах освіти діє близько 65 трудових об'єднань сільськогосподарського профілю, учнівських виробничих бригад, трудових об'єднань в яких задіяно більше 805 школярів. Найбільше таких об'єднань в Ємільчинському, Андрушівському та Баранівському районах. В основному учнівські аграрні об'єднання представлені трудовими загонами сільськогосподарського профілю, а також створені при шкільних лісництвах.

Вже декілька років поспіль цілеспрямована та результативна робота проводиться в Ягнятинській ЗОШ І-ІІІ ст., де зусиллями педагогічного, учнівського та батьківського колективів створена і діє виробнича бригада «Аграрне процвітання Житомирщини», напрямки дослідної роботи якого:

- сортовивчення рослин;
- вирощування екологічно-чистої продукції;
- використання біологічних засобів боротьби з шкідниками сільськогосподарських культур;
- підвищення врожайності овочевих культур;
- випробування нових високопродуктивних сортів і гібридів сільськогосподарських культур.
- впровадження нових, малопоширених культур.

Члени УВБ Черняхівського району Житомирської області співпрацюють з науковцями Житомирського обласного державного центру експертизи сортів рослин і демонструють високі наукові результати своєї праці. Особливо актуальні роботи з сортовивчення, селекції та генетики, впровадження сучасних технологій вирощування рослин на УНДЗД.

Згідно підсумків X Всеукраїнського зльоту учнівських виробничих бригад, трудових аграрних об'єднань загальноосвітніх і позашкільних навчальних закладів Житомирську команду Ягнятинської ЗОШ І-ІІІ ст. Ружинського району було нагороджено дипломом Національного еколого-натуралістичного центру учнівської молоді:

В Романівському районі Житомирської області працює три учнівських трудових об'єднання - Гордіївської ЗОШ, Миропільської гімназії та Миропільської ЗОШ № 2. Вони продовжують тісно співпрацювати з

«Дзержинським державним лісгоспом», лісництвом «Романівське», «Миропільське», які в свою чергу здійснюють дієву підтримку районного юннатівського руху.

Основна форма роботи учнівських трудових об'єднань області - трудові десанти, зокрема «Земля потребує нашої підтримки», «Шкільний садок», «На допомогу лісництву по насадженню лісових площ», дослідницька робота.

В усіх районах Житомирської області за участю членів УВБ щорічно проводяться підсумкові виставки «Барви Полісся», свята врожаю «Щедрість рідної землі».

На Херсонщині велика увага приділяється роботі учнівських трудових об'єднань тут їх нараховується 27 (по 1 в кожній школі), у них - 2139 учнів старших і середніх класів. 177 учнів працювали на полях фермерів, ними зібрано 97,8 т овочевих культур та ягід, просапано - 84 га сільськогосподарських культур, перевантажено на току - 520 тонн зернових культур, 120 т кавунів та динь, 161 т баштанних культур, доглянуто 0,6 га горіхового саду.

Значно підвищився рівень дослідницьких робіт в учнівських виробничих бригадах та трудових загонах школярів Житомирщини. Юні дослідники співпрацюють з науковцями Житомирського обласного державного центру експертизи сортів рослин і демонструють високі наукові результати своєї праці. Особливо актуальні роботи з сортовивчення, селекції та генетики, впровадження сучасних технологій вирощування рослин на навчально-дослідних земельних ділянках.

Обробіток землі проводиться самостійно, силами учнів та найманих коней. Насіння і добрива частково закупаються за кошти, отримані від реалізації продукції, вирощеної на шкільних ділянках та як спонсорську допомогу від місцевих агропромислових господарств.

11 шкіл Пулинського району Житомирської області мають господарські посіви загальною площею 3 га.

На базі Селянщинського спортивного ліцею Черняхівського району Житомирщини працює учнівська виробнича бригада, яка доглядає за сільськогосподарськими тваринами. Це 10 голів великої рогатої худоби, 30 кролів, 4 коней. Також є підсобні господарства при школах-інтернатах. Таких господарств в області 7. Так, в Любарській спеціальній загальноосвітній школі-інтернаті є 14 га орної землі, свинарник з 10 свиноматками, пасіка на 8 бджолосімей. Є також невеличкі пасіки в Зороківській ЗОШ I-III ступенів Черняхівського району та Кириївській ЗОШ I-II ступенів Любарського району.

Учнівська виробнича бригада Троковицького природничо-екологічного ліцею Черняхівського району Житомирщини, впроваджує принципово нові

технології і прийоми землеробства на відміну від старих традиційних і досить енергоємних. Науково обґрунтоване застосування в таких технологіях регуляторів росту рослин дозволяє цілеспрямовано регулювати найважливіші процеси розвитку рослинного організму, найефективніше реалізувати потенційні можливості сорту, закладені в геномі природою або селекційним чи генно-інженерним процесом. Крім того, це дозволяє підвищити стійкість рослин до хвороб і стресових факторів, скоротити норми застосування добрив та пестицидів, зменшити вміст важких металів і нітратів у продукції рослинництва. Членами учнівської виробничої бригади були виявлені оптимальні параметри застосування стимуляторів росту біосилу і потейтіну на продуктивність хмелю та картоплі, які вирощувались в агроекологічних умовах села Троковичі Черняхівського району.

У Запорізькій області на базі загальноосвітніх закладів у 2016 році працювало 23 сезонних аграрних учнівських об'єднань, якими охоплено 478 учнів, на базі позашкільних навчальних закладів еколого-натуралістичного спрямування - 5, що на 10% більше ніж у минулому році.

Виходячи зі специфіки природних умов місцевості молодь займалась вирощуванням польових (12 об'єднань), овочевих (6 об'єднань) та плодово-ягідних (5 об'єднань) культур.

Заслуговує на увагу учнівська виробнича бригада «Астра» Романівського району Запорізької області яка налагодила тісну співпрацю з фермерським господарством ТОВ «Ліцей». Взаємовідносини Миропільської гімназії і базового господарства визначаються договором, укладеним з урахуванням Кодексу законів про працю для неповнолітніх. За бригадою закріплено 20 га орної землі в сівозмінах базового господарства ТОВ «Ліцей», яке забезпечує бригаду посівним матеріалом, добривами, необхідним інвентарем; проводить механізований обробіток ґрунту та інші роботи. Разом з учнями працюють і спеціалісти ТОВ «Ліцей», які керують продуктивною працею учнів. На закріплених за бригадою об'єктах учні проводять науково-дослідницьку роботу, спрямовану на одержання високих врожаїв сільськогосподарських культур, впровадження нових, перспективних для Романівського району культур і сортів рослин, на вирощування високоякісного насіння.

В Кіровоградській області при загальноосвітніх та позашкільних навчальних закладах області діє 9 трудових об'єднань, в яких працює 210 учнів. Вони працюють на полях сільськогосподарських підприємств, займаються благоустроєм територій сіл та місцевих шкіл, ремонтом шкільних приміщень. Учнями виробничих бригад проводяться насаджування дерев, кущів, розбивка і догляд за квітниками, надається допомога державним лісництвом.

Виробнича бригада при Ганнівській ЗОШ I-III ступенів Долинського району Кіровоградської області займає площу 0,77 га: ботаніко-рослинницький відділ - 0,25 га включає польову сівозміну - 0,1 га, овочеву сівозміну - 0,15 га, плодовий сад з ягідником - 0,5 га, колекційна ділянка і ділянка систематики - 0,1 га.

З 28 по 30 вересня 2016 року на базі закладів освіти Вінницької області на X Всеукраїнському зльоті учнівських виробничих бригад, трудових аграрних об'єднань загальноосвітніх і позашкільних навчальних закладів брала участь делегація юннатів Кіровоградської області. Її представляли вихованці гуртка «Юні рослинники» комунального закладу «Кіровоградський обласний центр еколого-натуралістичної творчості учнівської молоді» та Упиренко Богдану - учениця 7 класу Глодоської загальноосвітньої школи I-III ступенів Новоукраїнського району, яка презентувала свою роботу на конкурсі-захисті науково-дослідницьких робіт «Харчова та біологічна цінність бульб картоплі різних сортів» і зайняла III місце.

Робота аграрних учнівських об'єднань Одеської області організована в закладах Білгород-Дністровського, Болградського, Березівського, Іванівського, Овідіопольського, Красноокнянського районів, а також на Ізмаїльській та Ренійській міських станціях юних натуралістів (садівництво та овочівництво).

Заслуговує на увагу учнівська виробнича бригада «Трудівник» Болградського району, яка працює на базі Новотроянівського навчально-виховного комплексу Болградського району. Учасники УВБ брали участь у X Всеукраїнському зльоті виробничих бригад, трудових аграрних об'єднань загальноосвітніх та позашкільних навчальних закладів у місті Вінниця де б захищали дослідницьку наукову роботу «Перспективи розвитку виноградарства в Бессарабії» (секція «Рослинництво») та посіли III місце.

Вихованці екологічного гуртка «Юні екологи» Новотроянівського НВК взяли участь у Всеукраїнському форумі учнівських трудових аграрних об'єднань (м. Одеса, «Молода гвардія») та нагороджені дипломами II та III ступенів. Також вони брали активну участь у святі «День врожаю», виставці досягнень юних натуралістів «Щедрість рідної землі», провели конкурс «Збір насіння». Учні та педагоги Новотроянівського НВК взяли участь у районному та обласному етапі виставки досягнень юних натуралістів «Щедрість рідної землі» та посіли I місце.

Колектив співпрацює зі спеціалістами сільськогосподарського виробничого кооперативу «Правда», де проводять сільськогосподарські дослідження, та вченими Одеського аграрного університету, які допомагають у написанні науково-дослідницьких робіт.

На Рівненщині діє 116 аграрних трудових об'єднань учнівської молоді, в яких працює 3620 учнів.

Сільськогосподарське дослідництво є одним із головних напрямків діяльності трудового загону «Світанок» комунального закладу «Станція юних натуралістів» Рівненської обласної ради. Загін посів І місце у Х Всеукраїнському зльоті виробничих бригад, трудових аграрних об'єднань загальноосвітніх та позашкільних навчальних закладів, що проходив у Вінниці.

Важливого значення надають дослідницькій роботі на шкільній навчально-дослідній земельній ділянці члени учнівської виробничої бригади «Юні помічники» Великоомелянського навчально-виховного комплексу.

Члени учнівської виробничої бригади «Джерело» Дюксинської загальноосвітньої школи І-ІІІ ступенів Костопільського району Рівненщини віддають перевагу вирощуванню зернових та технічних культур. Співпрацюючи з висококваліфікованими спеціалістами, учні знайомляться з інноваційними технологіями ведення сільського господарства, проводять дослідницьку роботу:

- «Вплив строків та способів збирання льону на врожай і якість льонопродукції»;
- «Особливості формування урожаю сої в природній зоні Полісся»;
- «Застосування нових агротехнологій під час вирощування картоплі та озимих культур»;
- «Значення стратифікації насіння для підвищення врожайності пшениці»;
- «Вплив норм висіву на врожайність ячменю».

Головним напрямком діяльності учнівської виробничої бригади «Паросток» Рокитнівського навчально-виховного комплексу «Школа І-ІІІ ступенів - ліцей» є сільськогосподарське дослідництво. За учнівською виробничою бригадою закріплена площа (близько 20 га), два трактори та необхідний причепний інвентар. Бригада працює за трьома основними напрямками: тваринництво, рільництво та технічний. Після закінчення школи учні отримують посвідчення та права водія-тракториста.

Виробнича бригада займається вирощуванням картоплі, льону, кукурудзи одночасно проводиться дослідницька робота з даними культурами. Одержані позитивні результати досліджень впроваджуються в практику вирощування сільськогосподарських культур.

Співпрацюючи з сільськогосподарським приватним підприємством «Верес», учні мають змогу ознайомитися з комплексом заходів високоточної технології землеробства: точне керування технікою; аналіз та управління факторами, що впливають на родючість ґрунту; планування, контроль та аналітика.

Робота в саду учнівського трудового загону «Симиренки» Семидубського аграрного ліцею-загальноосвітньої школи I-II ступенів Дубенського району дає можливість формувати у школярів наукове мислення, навички самостійно засвоювати і критично аналізувати нові факти у садівничій справі, багато зусиль вони прикладають догляду за садом у шкільному саду Дружба.

Члени учнівської виробничої бригади «Щедрі дари ниви» Березівської загальноосвітньої школи I-III ступенів Млинівського району на навчально-дослідній земельній ділянці вирощують овочеві культури, досліджують вплив мінерального живлення на їх врожай.

Співпраця з приватним сільськогосподарським підприємством «Агро-Експрес-Сервіс» членів учнівської виробничої бригади «Колос» Новоукраїнської загальноосвітньої школи I-III ступенів Млинівського району Рівненської області дає можливість детально ознайомитись з інноваційними технологіями з вирощування зернових та технічних культур, ведення сільського господарства. Учні розробили систему удобрення пшениці озимої та з'ясували її вплив на врожайність культури.

Трудові об'єднання Черкащини працюють за такими напрямками:

1. Робота у сільськогосподарських підприємствах, забезпечення загальноосвітніх шкіл сільськогосподарськими продуктами харчування учнів.
2. Проведення дослідницької роботи на навчально-дослідних ділянках, полях с/г підприємств.
3. Благоустрій території загальноосвітніх шкіл та сіл і міст регіону.
4. Робота будівельних загонів по ремонту шкільних приміщень.

Понад 15 років на базі Ліпльавського навчально-виховного комплексу «Дошкільний навчальний заклад - загальноосвітня школа I - III ступенів» Канівського району Черкаської області діє трудове об'єднання «Пролісок». В якому беруть участь учні 8–11 класів.

Трудове об'єднання «Пролісок» проводить роботу в тісній співпраці з працівниками Ліпльавського лісництва. Мета трудового об'єднання: розвивати в учнів творчу ініціативу, приділяти увагу дослідництву в галузі лісового господарства.

Робота об'єднання проводиться за напрямками:

- Пропагандистська і еколого-просвітницька робота серед школярів та жителів села.
- Участь у акціях та конкурсах «Зелена планета», «Посади сад», «Посади ліс – створи майбутнє», «Майбутнє лісу в твоїх руках», «Мій рідний край моя земля».
- Укріплення берегів річки Дніпро і її приток.
- Посадка дерев і кущів у Ліпльавському лісництві.

- Виявлення місць забруднення в лісових масивах біля с. Ліпляве і впорядкування території.

На базі Чапаєвської загальноосвітньої школи Золотоніського району Черкащини також протягом багатьох років працює трудове об'єднання «Ровесник».

Члени трудового об'єднання надають допомогу по роботі в теплиці, доглядають екзотичні і декоративні дерева в дендропарку школи, проводять догляд за насадженнями, збирають насіння, вивчають лікарські рослини та заготовлюють їх, наносять на екологічну карту місця, де вони ростуть та рослини Червоної книги України.

31 трудове об'єднання, в яких об'єднається 1725 учнів, діють при загальноосвітніх школах в Чорнобаївському районі. Вони працюють на полях сільськогосподарських підприємств, на благоустрій території сіл та місцевих шкіл, по ремонту шкільних приміщень.

В ЗОШ I-II ступенів с. Малих Канівців цього району члени трудового об'єднання взяли в оренду 37 га землі, де вирощували кукурудзу та цукрові буряки. Лише за вирощування кукурудзи юними трудівниками було зароблено 4000 грн. Робота членів об'єднання поєднується із активним відпочинком.

Члени трудових об'єднань шкіл району - активні учасники Всеукраїнських та обласних натуралістичних масових заходів: конкурсів, акцій, операцій. Ними проводиться насаджування дерев, кущів, розбивка і догляд за квітниками. Надається допомога державному лісництві, за що учні заробили до 3000 тис. грн., догляд за насадженнями на берегах р. Дніпро.

В школах юними трудолюбцями створені екологічні карти села, де позначені джерела, які доглядаються учнями, місця де гніздяться птахи, водяться дикі тварини, мурашники, які охороняються та розселяються на території лісництва.

Робота трудових об'єднань спрямована на трудове та естетичне виховання, на прищеплення почуття любові та бережливого ставлення до природи і її багатств.

Директор НЕНЦ,
доктор педагогічних наук,
професор

В. В. Вербицький